Horváth Jenő

A nagy globális válság tünetei: három kormányváltás a mediterrán Európában (2011. november)

2011 novemberében kormányváltás történt az Európai Unió három déli országában – Görögországban, Olaszországban és Spanyolországban –, nagyjából egy időben. Mindegyikben a törvényhozási ciklus kitöltése előtt bukott meg a régi kormány. Hasonló okok miatt: a nemzetközi pénzpiacok bizalmatlanná váltak velük szemben, az EU-partnerországok vezetői úgy látták, hogy a szóban forgó mediterrán országok kormányai nem képesek megfelelően irányítani országukat az elhúzódó gazdasági váltság közepette. Az Európai Bizottságon, az Európai Központi Bankon, valamint a Világbankon keresztül erőteljes nyomást is gyakoroltak leváltásuk érdekében. A kormánycserék időbeni közelsége, szinte egybeesése nem véletlen – mind a három esetben szemlátomást nagyon sürgőssé vált a változás. Mind az előzmények, mind az új kormányok jövőbeni esélyeit tekintve azonban jelentős különbségek is megfigyelhetők a három ország között.

Görögországban a sztrájkok és az erőszakba átmenő utcai tüntetések már 2010-ben leplezhetetlenül mutatták a lakosság kormányzattal szembeni elégedetlenségét, miközben sem a kormány, sem a háborgó tömegek nem fogták fel igazán, hogy az ország immár az államcsőd felé közeledik. Görögország ugyanis régóta a gazdaság valós teljesítményét meghaladó életszínvonalon élt, a kormányzat felelőtlenül gazdálkodott, az állam mértéktelenül eladósodott. Új hitelek fölvétele azonban az egyre szélesebb körű és mélyülő nemzetközi válság közepette mindinkább reménytelenné vált. A már-már lázadás szintjére emelkedő görögországi tömegmozgalmak vegyes benyomást keltettek Európában: joggal irányultak az ország két nagy pártja ellen és általában a politikai osztály ellen, miközben látszott az is, hogy nem értik meg, sőt elutasítják az EU megszorításokat sürgető törekvéseit. Jeórjiosz Papandreu szocialista miniszterelnök még azután is rosszul ítélte meg kormánya helyzetét és az EU „zsarolhatóságát", hogy Berlintől és Párizstól ultimátumszerű feltételeket kapott a további hitelek folyósításához: azzal állt elő, hogy népszavazást rendez az EU által ajánlott mentőcsomagról. Végül is Sarkozy elnök és Merkel német kancellár – tartva népszavazástól, de még inkább a megrendezésével járó időveszteségtől, amely tovább növelte volna nemcsak az Athénnel, de magával az euróval szembeni bizalmatlanságot is – a G20 cannes-i csúcstalálkozójának előestéjén (november 2.) sarokba szorította Papandreut. A miniszterelnöknek és Görögországnak nem maradt más választása, mint elfogadni az EU és a Világbank által felajánlott pénzügyi mentőcsomag feltételeit. Miután az athéni parlament megszavazta ezeket, Papandreu lemondott, és a pártonkívüli, eurokrata Lukasz Papademosz vezetésével új kormány vette át az ország irányítását (november 11.). Az átmenetinek tekintett és szükségkormánynak nevezett

új kormány bizalmat kapott a két nagy párttól és a kis pártok nagy részétől is (300 képviselőből 254-től). A 65 éves új miniszterelnök Görögország legjobb és legtapasztaltabb közgazdászainak egyike, jeles külföldi egyetemeken tanított, a drachma euróra cserélése idején a nemzeti bank elnöke volt, majd 2010-ig az Európai Központi Bank egyik alelnöke Frankfurtban. Alkalmas embernek látszik arra, hogy megkísérelje visszaszerezni Európában a Görögország iránti bizalmat, s demokratikus keretek között nekikezdjen az ország gondjai megoldásának.

Az olasz kormányváltáshoz vezető út és a megoldáskeresés több tekintetben hasonló a görögországihoz. Augusztus közepén már látszott, hogy kellene tenni valamit a tornyosuló veszélyek elhárítására. Berlusconi azonban magabiztosan csak azt ismételgette, hogy majdnem minden rendben van, hogy az olaszok többsége őrá szavazott, és igen is ki fogja tölteni a néptől kapott 2013 tavaszáig szóló mandátumát. A miniszterelnök és a parlament tagjai augusztus közepén elmentek nyaralni, miközben a torinói *La Stampa* egyik vezető kommentátora az ország és a kormány helyzetét a *Titanic*éhoz hasonlította. Az olasz válságnak is az évi GDP közel 120 százalékára rugó államadósság az egyik fő oka, pontosabban és közelebbről az, hogy 2012. április végéig lejár 200 milliárd euró értékű államkötvény visszafizetésének határideje. Normális időkben és a befektetők bizalmát élvező kormány esetén elképzelhető ugyan még egy ilyen hatalmas hitelállomány továbbgörgetése is, a globális pénzügyi válság mai állapotában azonban aligha. Lényeges különbségek is vannak azonban a görög és az olasz eset között. Először is – a méretek egészen mások. Olaszország az EU négy nagy országának egyike, az olasz államadósság euró-milliárdokban mérve sokszorosa a görögnek (1850 milliárd euró), Olaszországot éppen a méretek miatt képtelenség csak úgy, „kívülről", valamiféle mentőcsomaggal felszínen tartani. Ugyanakkor Olaszországot nem (még nem) fenyegeti az államcsőd veszélye. Fontos különbség az is, hogy Olaszországban a nagy pártok nem adtak szabad kezet az új kormánynak a válságból kivezető út alakításához. Az Északi Ligája kivételével valamennyien bizalmat szavaztak ugyan Mario Monti politikusok nélküli szakértő kormányának, és talán nem vonják meg tőle a bizalmat akkor sem, ha meglépi a „könnyeket és vért" ugyan nem kívánó, de szigorú, „kiegyensúlyozott" megszorító intézkedéseket tartalmazó programját. Vagyis, az olasz pártok nyíltan vagy kimondatlanul a jövendő választásokra gondolnak, nem kívánnak osztozni a Monti-kormánnyal a felelősség tekintetében. A három dél-európai országban a politikai pártok Olaszországban vállalnak pillanatnyilag legkisebb politikai felelősséget a súlyos gazdasági válság közepette.

Spanyolország helyzete látszik a legreménykeltőbbnek. Ott nem az államadósság terhe roppantotta meg a kormányt (az államadósság az évi GDP 70 százaléka), hanem növekedés lelassulása és a nyomasztóvá vált munkanélküliség (20 százalék fölött). Ahogy a válság az év közepén elmélyült José Luis Rodríguez Zapatero szocialista miniszterelnök a kiútkeresést megkönnyítendő „visszalépett": bejelentette, hogy rendkívüli választásokat tartanak, amelyen nem kíván miniszterelnök-jelöltként indulni, vagyis szabad utat nyitott a kormányváltás felé. A választási küzdelem a bevett terminusok és szabályok szerint zajlott. A két nagy párt, a szocialista a néppárt kemény küzdelmet folytatott ugyan (mindegyik azt állította vetélytársáról, hogy annak győzelme a nemzet kárárára lesz), de mindenki elfogadta, hogy az fog kormányozni, akire a választók szavaznak. A spanyol eset annyiban is sajátos, hogy Rodríguez Zapatero „önkéntes lelépése" miatt a kormányváltás érdekében nem volt szükség az

EU nyomására sem. És valószínű, hogy az európai partnerek racionális várakozó szolidaritással viszonyulnak az új kormányhoz is. A választásokon (november 20.) a Néppárt győzött, így Spanyolországban ’normális’ (nem pártokon kívüli, azok fölötti, ’átmeneti’, ’szakértő’) kormány alakul majd a napokban, hanem olyan, amely a parlamenti mandátumok abszolút többségére támaszkodva könnyebben kormányozhatja az országot, mint korábban a szocialisták. A spanyol kiútkeresést könnyítheti az is, hogy a szinte történelmi vereséget szenvedett szocialista pártnak nem érdekeke, hogy a néppártiak ne kormányozzák jobban az országot, mint ahogy eddig ők tették.

A nagy válságok története alapján tudjuk, hogy a gyengébb gazdasággal rendelkező országokban a válság elhúzódásával, a válság egyik következményeként rendszerint megbukik a kormány, és egy másik próbálkozik a kiútkereséssel. Most az EU-ban, azon belül az euróövezet három mediterrán országában történt kormánycsere. Ma még nem tudjuk, hogy Lukasz Papademosz, Mario Monti és Mariano Rajoy kormánya talpon marad-e, el tudja e vezetni országát addig, amíg a válság alagútjában feldereng a kijáratot jelző fény. Mindenesetre ezeknek az új kormányoknak nagyobb esélyük van erre, mint azoknak volt, amelyeknek a helyére léptek.